

ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ РОЗВИТКУ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ

Обґрунтовано необхідність і особливості державної підтримки розвитку фермерських господарств в Україні. Проведено аналіз обсягів фінансування державних програм підтримки фермерських господарств.

Постановка проблеми

Одним з найважливіших пріоритетів ринкових перетворень на селі є розвиток фермерських господарств як поширеної та перспективної форми господарювання на селі. Саме у фермерських господарствах забезпечується найвища з можливих мотивація до продуктивної праці.

За роки незалежності України спостерігається невпинне зростання кількості фермерських господарств. Так, у 1990 р. в Україні налічувалося всього 82 фермерських господарства, в 1995 р. – 34778, а в 2005 р. – 42445. В 2009 р. частка фермерських господарств займала найбільшу питому вагу в структурі господарюючих суб'єктів у сільському господарстві (73,7 %).

Збільшення обсягів виробництва сільськогосподарської продукції фермерськими господарствами, постійне зростання площ сільськогосподарських угідь, що обробляються фермерами, зростання рівня концентрації фермерських господарств на території України є свідченням того, що фермерство знаходить своє місце в агробізнесі України. Однак, існуючий диспаритет цін на вироблену продукцію, неспроможність придбання необхідної сільськогосподарської техніки та інші фактори стримують розвиток фермерства, негативно впливають на рентабельність виробництва.

Враховуючи стрімкий розвиток фермерських господарств та необхідність створення в них міцної матеріально-технічної бази, доцільним є підвищення рівня їх державної підтримки.

Метою дослідження є вивчення особливостей державної підтримки фермерських господарств.

Аналіз останніх досліджень та постановка завдання

Діяльність фермерських господарств стала предметом дослідження багатьох вчених. Різні аспекти проблем функціонування та розвитку фермерських господарств в Україні досліджувались у працях відомих вчених-економістів: В. Амбросова, В. Андрійчука, І. Баланюка, П. Гайдуцького, М. Гладія, В. Зіновчука, І. Коновалова, В. Липчука, М. Маліка, В. Меселя-Веселяка, М. Молоцького, О. Онищенко, П. Саблука, М. Федорова, В. Юрчишина,

Ю. Збарського та інших. Поряд з цим, з огляду на ситуацію, що склалася в агропромисловому комплексі України, де сьогодні малі форми господарювання є основними виробниками сільськогосподарської продукції, питання державної підтримки розвитку фермерських господарств є особливо актуальним та вимагає подальшого опрацювання.

Об'єкти та методика досліджень

Об'єктом дослідження є процес реалізації державної підтримки розвитку фермерських господарств.

У процесі дослідження використано загальні та спеціальні методи наукового дослідження: спостереження – при зборі даних про особливості державної підтримки фермерських господарств; економічного порівняння – при зіставленні обсягів фінансової підтримки, наданої фермерським господарствам за останні роки; статико-економічний – при опрацюванні загального масиву даних; графічний – для наочної ілюстрації досліджуваних процесів і явищ. Отримати науково обґрунтовані висновки допомогло застосування логічного методу пізнання.

Методологічну та теоретичну основу даного дослідження становлять нормативно-правові акти, наукові праці та публікації, аналітичні дані Українського фонду підтримки фермерських господарств, результати власних досліджень.

Результати досліджень

Фермерські господарства впевнено знайшли своє місце в агробізнесі України. Невпинне зростання їх кількості за часів незалежності України свідчить про перспективність розвитку даної форми господарювання на селі.

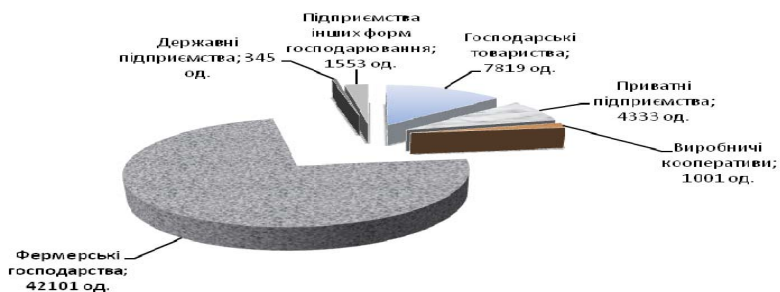

Рис. 1. Частка фермерських господарств у структурі діючих господарюючих суб'єктів у сільському господарстві України

Джерело: дані Статистичного збірника [12].

Як показують дані рисунка 1, фермерські господарства займають найбільшу частку в структурі господарюючих суб'єктів на селі, що становить 73,7 % від загальної кількості суб'єктів господарювання.

**Таблиця 1. Основні показники господарської діяльності
сільськогосподарських підприємств та фермерських
господарств України в 2009 р.**

Показник	Сільськогосподарські	В т. ч. фермерські господарства	% відношення фермерських господарств до сільськогосподарських підприємств
Середньооблікова чисельність працівників, зайнятих у сільськогосподарському виробництві, осіб	611646	102795	16,81
Площа сільськогосподарських угідь, тис. га	21418,7	4298,6	20,07
Валова продукція, млн. грн	45780,4	5074,9	11,40
Чистий дохід (виручка) від реалізації, млн грн	65851,6	8383	12,73
Прибуток, збиток (-) від реалізації сільськогосподарської продукції та послуг, млн грн	8093	1603,1	19,81
Рівень рентабельності (збитковості) сільськогосподарської діяльності, %	14,4	24	166,67
Собівартість 1 ц, грн:			
- зернові та зернобобові культури	75,30	65,7	87,25
- насіння соняшнику	134,20	125,9	93,82
- картопля	113,23	108,3	95,65
- овочі	171,13	85,8	50,14
- цукрові буряки	30,52	26,3	86,17
- велика рогата худоба	1236,88	1024,9	82,86
- свині	1254,04	1283,4	102,34
- молоко	173,55	153,4	88,39

Джерело: виконано за даними Статистичного бюлетеня [11].

Дані таблиці 1 підтверджують, що фермерські господарства займають вагомe місце в розвитку аграрного виробництва країни. В першу чергу, заслугою фермерських господарств є створення робочих місць. Так, у фермерських господарствах працює 102795 осіб, що становить 16,81 % від загальної кількості працюючих у сільському господарстві. Рівень рентабельності сільськогосподарської діяльності фермерських господарств є вищим за середнє

значення даного показника по сільськогосподарських підприємствах країни майже в 1,7 раза й становить 24 %. Фермерські господарства відзначаються своєю ефективністю господарювання та використання ресурсів на виробництво, про що свідчить порівняно невисокий рівень собівартості основних видів продукції, який виробляється фермерами. Собівартість овочів в фермерських, наприклад, є в 2 рази меншою від рівня середньої собівартості даного виду продукції на сільськогосподарських підприємствах загалом. Собівартість інших видів продукції у фермерських господарствах, порівняно з середніми значеннями даного показника по Україні, також є нижчою. Наведені дані є підтвердженням того факту, що фермери зуміли економічно ефективно організувати виробництво та пристосуватися до умов ринку. Але для більш інтенсивного розвитку фермерські господарства потребують підтримки з боку держави.

Також доцільно зазначити, що на сьогодні в Україні основний тягар виробника сільськогосподарської продукції покладений на господарства населення, якими у 2009 р. вироблено 55,2% валової продукції сільського господарства [11]. Звідси логічно випливає, що реальним напрямом зростання кількості фермерів є трансформація дрібнобізнесових особистих селянських господарств у фермерські господарства підприємницького типу. Основною перешкодою при цьому є відсутність власного капіталу та умов доступу до кредитів, а також неадекватне співвідношення між цінами на технічні засоби та сільськогосподарську продукцію. Щоб сімейна форма господарювання на селі на підприємницьких засадах поширювалася, необхідно передусім підвищити привабливість вітчизняного фермерства. З цією метою слід щонайменше забезпечити реальний доступ існуючих сімейних фермерських господарств до всіх існуючих форм державної підтримки аграрного сектору. Необхідно також збільшити обсяги спеціальної фінансової підтримки фермерських господарств. Однією з форм державної підтримки фермерських господарств в Україні є фінансова підтримка.

Український державний фонд підтримки фермерських господарств (далі – Укрдержфонд) є єдиною державною установою, яка виконує функції щодо фінансової підтримки становлення і розвитку фермерських господарств упродовж 16 років з часу його створення.

Обсяги фінансування Укрдержфонду в розрізі бюджетних програм наведено в таблиці 2.

Таблиця 2. Розподіл бюджетних коштів за бюджетними програмами підтримки фермерських господарств України

Бюджетні програми	Сума, млн грн		
	2008 р.	2009 р.	2010 р.
2801230 «Фінансова підтримка фермерських господарств» на безповоротній основі	59 436,0	19 149,0	-
2801460 «Надання кредитів фермерським господарствам» на поворотній основі	93865,7	8082,9	15 000,0
2801530 «Надання кредитів фермерським господарствам за рахунок коштів Стабілізаційного фонду» на поворотній основі	-	68 660,0	-
2801390 «Надання кредитів фермерським господарствам за рахунок коштів Стабілізаційного фонду»	-	-	40 000,0
Разом	153 301,7	98 082,9	55 000,0

Джерело: дані Укрдержфонду [7].

Впродовж 2008–2010 рр. фінансова підтримка сільськогосподарських виробників, у тому числі фермерів, значно скорочується. Так, у 2010 р., порівняно з 2008 р., обсяг наданої державної фінансової підтримки фермерських господарств зменшився в 3 рази. В 2009 р. фермерським господарствам за програмою КПКВ 2801230 «Фінансова підтримка фермерських господарств» на безповоротній основі виділено всього 19,1 млн грн, що втричі менше, ніж у 2008 р. У 2010 р. фінансування за даною програмою підтримки розвитку фермерських господарств припинено. Значне скорочення фінансування спостерігається й за програмою 2801460 «Надання кредитів фермерським господарствам» на поворотній основі. У 2010 р., порівняно з 2008 р., за даною програмою державної підтримки фермерських господарств було виділено в 6 разів менше коштів.

За даними Закону «Про Державний бюджет на 2011 рік» у державному бюджеті не передбачена фінансова підтримка розвитку фермерських господарств за жодною вищезгаданою програмою [9].

Виходячи з розрахунків Президента Асоціації фермерів і приватних землевласників І. Томича, для інтенсивного розвитку фермерських господарств держава повинна виділити з держбюджету близько 500 млн грн [2].

Висновки

Отже, за роки ринкових перетворень фермерські господарства стали невід'ємною частиною аграрного сектора економіки та народного господарства в цілому. Проте протягом останніх трьох років спостерігається різке скорочення виділених коштів з бюджету на підтримку розвитку фермерських господарств,

що чинить негативний вплив на обсяги виробництва ними сільськогосподарської продукції. Так, обсяг виробництва сільськогосподарської продукції фермерськими господарствами в 2008 році становив 5074,9 млн грн, а в 2010 р. він скоротився до 4823,7 млн грн. Таким чином, враховуючи складну ситуацію, що існує в агропромисловому комплексі, держава не повинна залишати поза увагою розвиток фермерських господарств.

Перспективи подальших досліджень

Подальші дослідження будуть присвячені вивченню зарубіжного досвіду державної підтримки фермерських господарств у країнах Європи з метою адаптації його до вітчизняних умов господарювання.

Література

1. Аналітична довідка про фінансово-господарську діяльність Українського фонду підтримки фермерських господарств за 2010 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://udfpfg.com.ua/>
2. Асоціація фермерів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rbc.ua>
3. Державна фінансова підтримка фермерських господарств [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.content.net.ua>
4. Кардаш Я.В. Кошти для підтримки фермерських господарств / Я.В. Кардаш// Фермер України. – 2010. – № 13–14. – С. 4.
5. Кардаш Я.В. Державна підтримка фермерських господарств / Я.В. Кардаш// Фермер України. – 2010. – № 1–2. – С. 6.
6. Петров В. Методичний посібник для отримання фінансової підтримки фермерськими господарствами [Електронний ресурс] / В. Петров. – Режим доступу: <http://www.udfpfg.org.ua>
7. Підсумки роботи Укрдержфоду із надання фінансової підтримки фермерським господарствам станом на 01.01. 2011 року // Фермер України. – 2011. – № 1–2. – С. 14.
8. Про Державний бюджет України на 2010 рік: закон України від 27.04.2010 року № 2154-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua
9. Про Державний бюджет України на 2011 рік: закон України від 23.12.2010 року № 2857-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: search.ligazakon.ua
10. Про фермерське господарство: закон України від 19.06.2003 року № 973-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua
11. Стат. бюлетень: Основні економічні показники виробництва продукції сільського господарства в сільськогосподарських підприємствах за 2009 рік / Державний комітет статистики України. – Київ. – 2010. – 80 с.

12. Стат. збірник: Сільське господарство України за 2009 рік / Державний комітет статистики України. – Київ. – 2010. – 375 с.
